

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

MONITORING OF FINANCIAL STABILITY UKRAINE OF THE BANKING SYSTEM

Коваленко В.В.

доктор економічних наук, професор,
Одеський національний економічний університет

Радова Н.В.

кандидат економічних наук,
старший викладач,
Одеський національний економічний університет

Kovalenko Victoria

Doctor of Economics Sciences, Professor,
Professor of the Department of Banking
Odessa National University of Economics

Radova Natalia

PhD in Economics,
Senior Lecturer of the Department of Banking
Odessa National University of Economics

Останнім часом відсутність стабільності у забезпеченні виконання зобов'язань перед вкладниками з боку банків та пропозиції кредитних ресурсів гальмує подолання кризових явищ та піднесення економічного розвитку. Одним з важливих завдань стає моніторинг функціонування банків щодо саме стабільного розвитку. У статті приділено увагу проблемі забезпечення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи. Розглянуто погляди на сутність фінансової стабільності банківської системи. Проаналізовано принципи забезпечення фінансової стабільності. Визначено динаміку показників фінансової стабільності банківської системи України. Запропоновано основні імперативи забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Ключові слова: фінансова стабільність, банківська система, моніторинг, принципи платоспроможності, ліквідність.

В последнее время отсутствие стабильности в обеспечении выполнения обязательств перед вкладчиками со стороны банков и предложении кредитных ресурсов тормозит преодоление кризисных явлений и подъем экономического развития. Одним из важных заданий становится мониторинг функционирования банков касательно именно стабильного развития. В статье уделено внимание проблеме обеспечения финансовой стабильности отечественной банковской системы. Рассмотрены взгляды на сущность финансовой стабильности банковской системы. Проанализированы принципы обеспечения финансовой стабильности. Определена динамика показателей финансовой стабильности банковской системы Украины. Предложены основные императивы обеспечения финансовой стабильности банковской системы.

Ключевые слова: финансовая стабильность, банковская система, мониторинг, принципы платежеспособности, ликвидность.

Recently, the lack of stability in ensuring the fulfillment of obligations to depositors on the part of banks and the supply of credit resources, hinder the overcoming of crisis phenomena and the rise of economic development. One of the important tasks is the monitoring of the functioning of banks in terms of their very stable development. Several approaches to the definition of the concept of financial stability of the banking system are identified: lack of manifestations of financial instability and panic; the ability of the system to withstand external and internal influences; ability to perform mission, functions and operations; a stable economic environment for ensuring financial stability of banks and the result of financial stability, stability of banks; impact on the stability of financial and macroeconomic systems; stability of the functioning, development and preservation of the structure in time. The authors of the article consider the financial stability of the banking system as a measure of completeness and quality of solving the tasks assigned

to it, the implementation of the banking system of its mission, which ensures the achievement of a positive financial result; the ability to transform, distribute and use resources in order to fulfill their obligations as efficiently and at the minimum risk, to maintain the efficiency of the banks in terms of permissible risk and to minimize the effects of the crisis. The need to ensure macroeconomic and financial stability in Ukraine is raising the challenge of strengthening the prudential component of banking system regulation. A characteristic feature of the macro prudential approach is the prevention and counteraction of systemic risks, ensuring rational allocation and effective use of financial resources. The banking system requires constant monitoring, analysis and evaluation of the mutual influence of micro and macro factors on the activity of banks, as it is very sensitive to fluctuations in the world economy and to negative destabilizing internal factors.

Key words: financial stability, banking system, monitoring, solvency principles, liquidity.

Постановка проблеми. Стабільність фінансової системи багато в чому визначається розвитком банківського сектору, складовою якого є стабільне функціонування окремих банків. Це пов'язане з тим, що саме банки щодо розвитку вітчизняної економіки посідають провідне місце у її відтворювальній структурі, розвитку її окремих галузей. Останнім часом відсутність стабільності в забезпеченні виконання зобов'язань перед вкладниками з боку банків та пропозиції кредитних ресурсів гальмує подолання кризових явищ та піднесення економічного розвитку. Таким чином, одним з важливих завдань стає моніторинг функціонування банків щодо саме стабільного розвитку. Зрештою, це актуалізує важливість розгляду теоретичних та практичних засад фінансової стабільності розвитку банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань стабільності фінансової системи загалом та банківської системи зокрема присвячено досить велику кількість праць вчених та практиків. Теоретичні аспекти щодо розкриття змісту відповідних понять розглядалися в роботах зарубіжних науковців, таких як А. Крокет, Х. Мінські, Т. Падо-Шіопп, І.Г. Шиназі, та вітчизняних дослідників, таких як О.І. Барановський, О.В. Дзюблюк, М.І. Зверяков, Н.П. Погореленко, Б.І. Пшик. Ґрунтовні пропозиції щодо оцінювання та забезпечення фінансової стабільності банків представлені в роботах Г.М. Азаренкової, О.В. Васюренка, О.Д. Вовчак, Ж.М. Довгань, Г.Т. Карчевої, В.І. Міщенко, С.В. Науменкової та інших вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте недостатньо обґрунтованими залишаються питання теоретичних та методичних підходів до формування системи моніторингу фінансової стабільності банків, що враховують особливості їх функціонування в сучасних кризових умовах розвитку фінансового ринку України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розвиток теоретичних положень та методичних підходів, розроблення науково-практичних рекомендацій з удосконалення моніторингу фінансової стабільності банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «фінансова стабільність» бере свій початок з виникнення питань, пов'язаних з поя-

вою та подоланням фінансових криз, з якими уряди й центральні банки практично всіх країн зіштовхувалися в різні історичні періоди.

Концепція фінансової стабільності виникла порівняно недавно, а саме після того, як у 1990-х роках світом прокотилась низка системних фінансових криз. В умовах бурхливого розвитку процесів економічної глобалізації, лібералізації руху капіталу, відкриття національних ринків фінансових послуг для іноземного капіталу накопичувалися фінансові дисбаланси, які час від часу розряджались потужними фінансовими кризами [1, с. 36].

Однією з найбільш ґрунтовних праць, присвячених питанням фінансової стабільності, є робота Г.Дж. Шиназі. У праці «Визначення фінансової стабільності» науковець виділив п'ять принципів, які повинні бути покладені в основу визначення цього поняття, отже, враховані в процесі побудови системи її забезпечення:

- фінансова стабільність стосується всіх елементів фінансової системи (інфраструктури, установ та ринків);

- фінансова система не тільки ефективно виконує функції розподілу ресурсів та ризиків, мобілізації заощаджень та накопичення багатства, але й забезпечує безперебійну роботу платіжної системи;

- фінансова стабільність – це не лише фактична відсутність фінансових криз, але й здатність фінансової системи вчасно обмежувати, стримувати наявні дисбаланси, а також управляти ними, перш ніж вони зможуть завдати шкоди економічним процесам;

- фінансова стабільність повинна розглядатися перш за все з позиції її впливу на реальний сектор економіки;

- фінансова система має розглядатися з позицій часового простору (континууму) [2, с. 6–7].

На думку М.Е. Хуторної, фінансова стабільність повинна належати до стратегічних орієнтирів та має бути виділена в окремий напрям менеджменту, що реалізується на умовах тісної взаємності узгодженості з іншими, зокрема поточними, організаційно-управлінськими, процесами [3, с. 57]. Як зазначає Л.Б. Євтух, стабільність банківської системи в умовах динамізму є поняттям відносним, оскільки в цьому

разі стабільність не завжди передбачає постійність, сталість, незмінність, а відображає відповідність правовим нормам, ефективність функціонування, належне виконання своїх функцій [4, с. 19].

Формулювання поняття фінансової стабільності можна прослідкувати через встановлення його взаємозв'язку з іншими категоріями економічної науки (рис. 1).

Сучасний розвиток наукової думки дає змогу виокремити декілька підходів до визначення

поняття «фінансова стабільність банківської системи»:

- відсутність проявів фінансової нестабільності та паніки (Л.М. Алексеєнко [8, с. 211]);
- здатність системи протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам (О.І. Барановський, С.К. Реверчук [9; 10]);
- здатність виконувати місію, функції та операції (Н.П. Погореленко [11]);
- стабільне економічне середовище для забезпечення фінансової стабільності банків, а

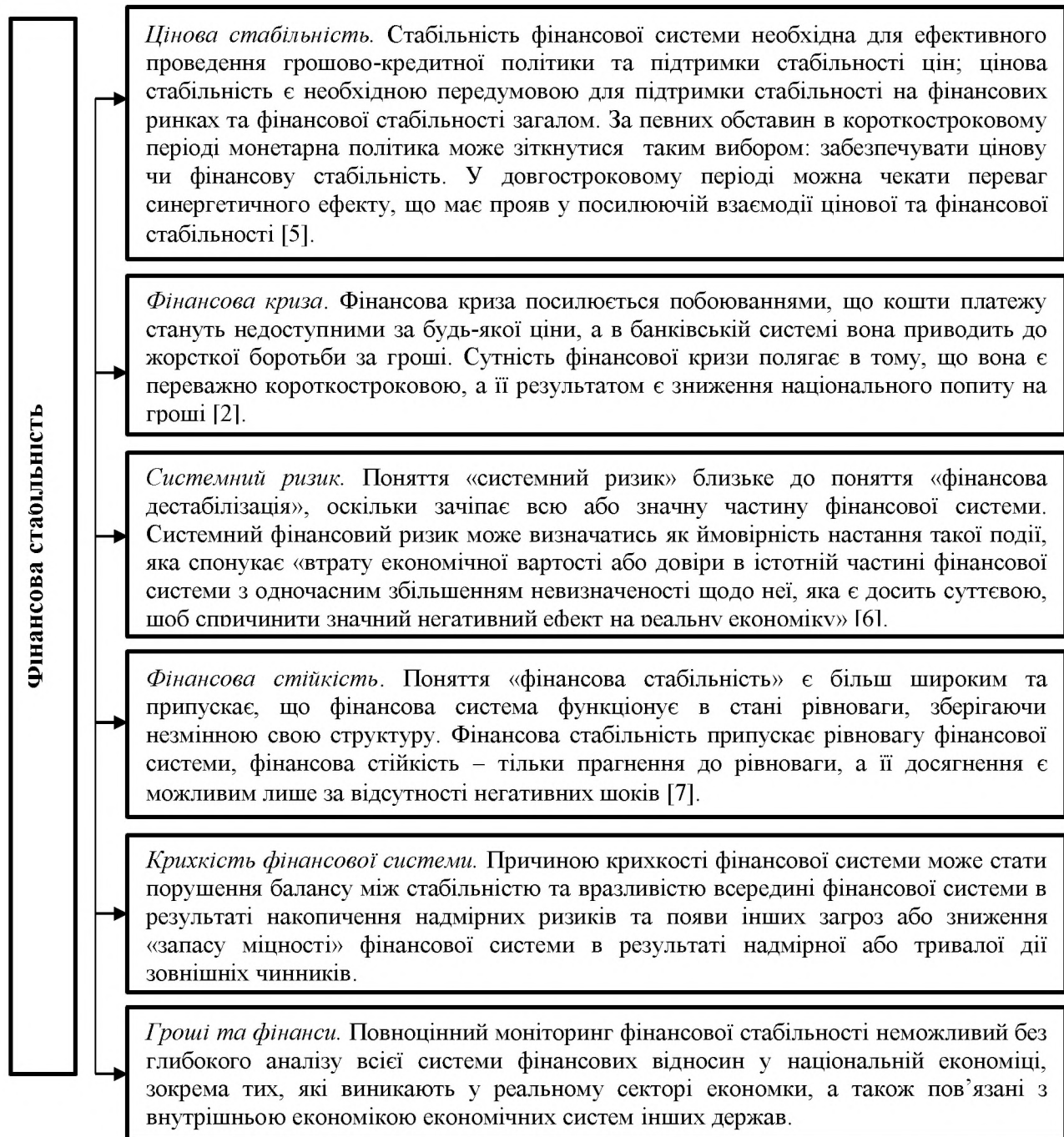

Рис. 1. Взаємозв'язок поняття «фінансова стабільність» з іншими економічними категоріями
Джерело: систематизовано авторами

також результат фінансової стабільності, стійкості банків (М.І. Зверяков [12]);

– вплив на стабільність фінансової та макроекономічної систем (Л.А. Бондаренко, М.В. Тарасенко [13]);

– стабільність функціонування, розвитку та збереження структури в часі (Л.А. Зверук [14]).

Узагальнивши наукові погляди на поняття «фінансова стабільність банківської системи», автори статті визначають його таким чином: це міра повноти та якості вирішення завдань, поставлених перед системою, виконання банківською системою своєї місії, що забезпечує досягнення позитивного фінансового результату; спроможності максимально ефективно та з мінімальним ризиком трансформувати, розподіляти та використовувати ресурси задля виконання власних зобов'язань, збереження ефективності діяльності банків в умовах допустимого ризику та нівелювання наслідків кризи.

Виходячи з представленого визначення, доходимо висновку, що забезпечення фінансової стабільності банків є можливим за умови дотримання специфічних принципів (табл. 1).

Слід відзначити, що моніторинг фінансової стабільності банківської системи є частиною наглядових функцій центрального банку. Основна його мета полягає у забезпеченні органів державного управління та банківської системи інформацією, що відображає результати діяльності банківської системи та вплив чинників, які визначають стабільність банківської системи [16, с. 95].

Узагальнення та аналіз наявних підходів до розроблення індикаторів фінансової стабільності банківської системи дали змогу структурувати їх таким чином.

По-перше, це індикатори, які оцінюють виконання банківською системою основних функцій на макроекономічному рівні. У зазначену групу доцільно включати такі показники, як динаміка розвитку банківської системи (капітал, активи, кредити, депозити), співвідношення їх та макроекономічних показників (ВВП, доходами населення) розвитку країни (рис. 2).

Як свідчать представлені дані на рис. 1, найбільш кризовим періодом для банківської системи України виявився 2014 рік, який має найнижчі показники. Найбільш стабільним є 2013 рік. Станом на 1 жовтня 2018 року хоча показники є досить високими, проте обсяг ВВП не можна вважати визначенням як остаточний.

По-друге, це індикатори, за допомогою яких можна оцінити ефективність банківської системи (достатність капіталу, якість активів, дохідність та прибутковість, ліквідність, чутливість до ризику). До зазначеної групи доцільно віднести показники відношення великих ризиків до капіталу, чистого спреда, чистої відкритої позиції за акціями до капіталу (табл. 2).

Як видно з даних табл. 2, спостерігаються високі значення показника співвідношення неді-

ючих кредитів без урахування резервів та капіталу. Зростання показника до 60,2% є причиною погіршення якості активів банків, як наслідок, визнання НБУ значної кількості банків неплатоспроможними. Показник співвідношення недіючих кредитів та сукупних валових кредитів також мав тенденцію до зростання, а станом 1 січня 2019 року складав 52,85%. Причинами, що привели до появи проблемних активів у банківській системі, є девальвація гривні, яка привела до номінального перерахунку проблемних кредитів та реального зниження фінансового стану позичальників; анексія Криму та заборона діяльності банків на території Криму та АТО.

За недостатніх ресурсів іноземної валюти зростання їх активності в сегменті валютного кредитування збільшує у банків небезпеку збитків, пов'язаних з коливаннями валютного курсу. Динаміка наведених індикаторів свідчить про те, що у 2016 році такі загрози були реальними, адже частка кредитів в іноземній валюті в загальній структурі наданих банками кредитів перебувала на рівні 57,90%, і тільки втручання НБУ кредитування покращило ситуацію: значення показника зменшується за 2016–2018 роки, тоді як зобов'язання в іноземній валюті становили близько 50% сукупних зобов'язань.

У світовій практиці ведення банківського бізнесу для забезпечення фінансової стабільності банківської системи використовують інструменти банківського регулювання за такими основними напрямками, як стабільність окремого банківського інституту (мікропруденційна політика), стабільність банківської системи (макропруденційна політика), цінова стабільність та економічна активність як основа підтримки фінансової стабільності (макроекономічна політика, що містить монетарну та фіскальну політики).

Найбільш поширеним є використання інструментів макропруденційної політики (табл. 3).

Слід відзначити, що у 2018 році банківський сектор України отримав рекордний чистий прибуток у 21,7 млрд. грн. (рентабельність капіталу становила 14,3%). З огляду на те, що декларовані в минулому банками прибутки були переважно результатом маніпуляцій з фінансовою звітністю та штучного заниження відрахувань до резервів, можна стверджувати, що український банківський сектор став прибутковим уперше за період свого існування. На балансах досі залишаються значні обсяги непрацюючих кредитів, проте банки вже відобразили майже всі збитки від погіршення якості кредитного портфеля. Покриття NPL резервами становить 95,5%, що є прийнятним рівнем відповідно до міжнародних стандартів. Протягом року база фондування зростала. Банки успішно перейшли на новий норматив ліквідності LCR. Станом на середину лютого всі банки виконують LCR в іноземній валюті (мінімальне значення становить 50%), норматив LCR в усіх валютах (мінімальне значення становить 80%) порушують лише

Таблиця 1

Принципи реалізації стратегії забезпечення фінансової стабільності банків

№	Принцип	Характеристика
<i>1. Загальні принципи стратегії забезпечення фінансової стабільності</i>		
1.1	Принцип адаптивності та мобільності	Полягає в гнучкості та оперативному реагуванні стратегії забезпечення стабільності банків на зміну чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, інтенсивності їх впливу, викликів сучасних тенденцій цифрової економіки.
1.2	Принцип стратегічності та цілеспрямованості	Передбачає на альтернативних засадах цільову спрямованість стратегії забезпечення стабільності з урахуванням сильних та слабких сторін банків, а також можливостей та загроз, які формуються на ринку банківських послуг.
1.3	Принцип ієрархічності	Полягає в поділі складових та основних етапів стратегії забезпечення стабільності банків залежно від ступеня пріоритетності, важливості, а також формування рівнів її виконавців.
1.4	Принцип раціональності та економічного ефекту	Полягає в економічній вигоді, а саме перевищенні одержаних фінансових результатів від реалізації стратегії забезпечення фінансової стабільності банків над витратами, відведеними на її розроблення та впровадження.
1.5	Принцип системності	Полягає у встановленні доцільності розгляду складових фінансової стабільності та етапів стратегії її забезпечення як цілісної одиниці, елементи яких є взаємопов'язаними.
1.6	Принцип комплексності та взаємної узгодженості управління	Полягає у забезпеченні відсутності протиріч та наявності ефективного взаємозв'язку в процесі управління фінансовою стабільністю банків, формування та впровадження її стратегії забезпечення.
1.7	Принцип фінансової стійкості	Відображає націленість банків в процесі формування та реалізації стратегії забезпечення фінансової стабільності, тобто ключової умови життєздатності та подальшого розвитку, на залучення та використання різних форм капіталу, а також забезпечення контрольованого стану його фінансових ресурсів.
1.8	Принцип конкурентостійкості	Полягає в постійній організації банків в процесі формування та реалізації стратегії забезпечення фінансової стабільності на боротьбу з викликами сучасної конкуренції, формування стратегічного набору конкурентних переваг та здатність банків не лише забезпечувати власну конкурентоспроможність, але й підтримувати її в умовах постійних змін чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.
1.9	Принцип партисипативності та соціальної орієнтованості	Характеризує високий ступінь залучення співробітників банків до розроблення та реалізації стратегії забезпечення фінансової стабільності з перспективою вдосконалення корпоративної культури.
1.10	Принцип каузальності	Відображає наявність причинно-наслідкових зв'язків між симптомами фінансової дестабілізації банків та результатами, одержаними завдяки реалізації стратегії забезпечення фінансової стабільності.
1.11	Принцип збалансованості	Пов'язаний з наявністю відповідності та оптимального співвідношення реальних потреб та ключових складових стратегій забезпечення фінансової стабільності наявними фінансовими ресурсами для її впровадження.
1.12	Принцип інноваційності та розвитку	Процес забезпечення фінансової стабільності банків повинен враховувати динамічність змін у бізнес-процесах, тенденцій розвитку у фінансових технологіях, орієнтування банків на постійний розвиток, удосконалення та нововведення.
1.13	Принцип довіри	Сутність принципу розкривається в необхідності формування та підтримання на належному рівні довіри суспільства до банків. Забезпечується на основі дотримання принципів суспільної та економічної відповідальності, а також прозорості діяльності всіх суб'єктів цього процесу.
<i>2. Спеціальні принципи стратегії забезпечення фінансової стабільності</i>		
2.1	Принцип завчасної обачності	Полягає в попередженні банками негативних наслідків потенційної зміни кон'юнктури ринку шляхом формування резервних фондів заздалегідь з урахуванням динаміки діяльності та рівня системної важливості.

2.2	Принцип збалансованості прибутковості	Орієнтація на оптимальний рівень рентабельності діяльності, достатній для підтримки належного рівня доходу для власників за умови забезпечення банків та контрагентів (клієнтів, партнерів, платників податків) від надмірного накопичення ризиків.
2.3	Принцип суспільної відповідальності	Забезпечення відповідальності менеджменту банків за повне, послідовне та всебічне врахування й виконання норм та вимог чинного законодавства та етичних правил ведення банківського бізнесу.
2.4	Принцип економічної відповідальності	Полягає у створенні збалансованих та довгострокових ділових стосунків з клієнтами, гармонізації інтересів банків та суспільства з огляду на економічну ефективність та соціальну справедливість.
2.5	Принцип надлишковості	Задля уможливлення стійкого довгострокового розвитку банків необхідно забезпечити кількісну та якісну надлишковість інструментів забезпечення їх фінансової стабільності.

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами джерел [3, с. 57–58; 15, с. 51]

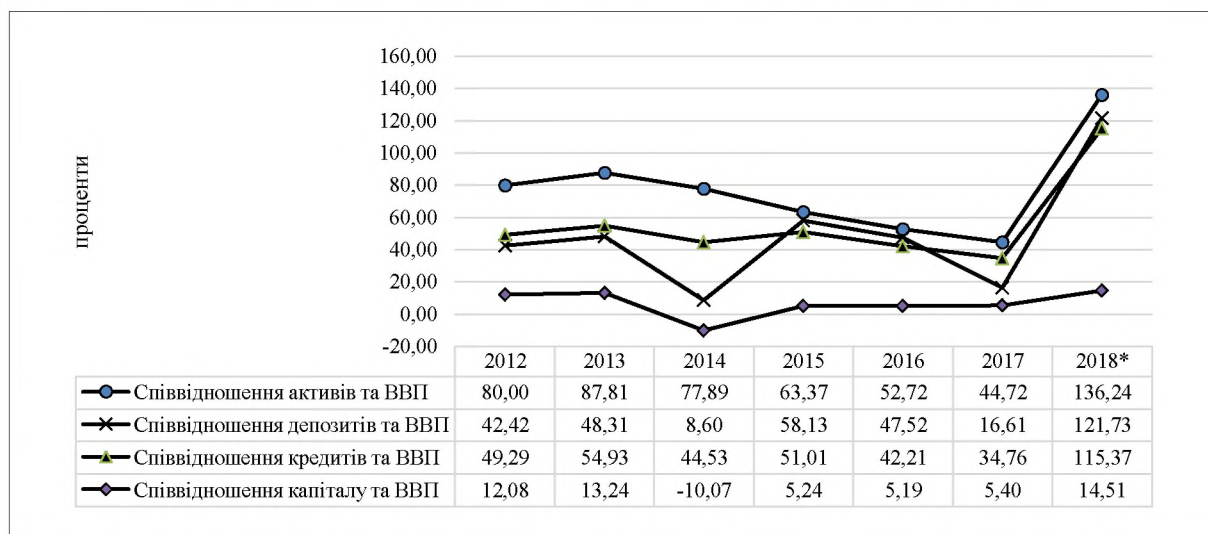

Рис. 2. Динаміка індикаторів фінансової стабільності банківської системи за виконання нею функцій на макрорівні за 2012–2018 роки

Примітка: 2018* – дані станом на 1 жовтня 2018 року

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерела [17]

установи з 0,2% активів сектору. Ключовими пріоритетами банків на 2019 рік є повноцінне відновлення корпоративного кредитування та продовження розчищення балансів від непрацюючих кредитів. Протягом поточного року НБУ представить концепцію нової структури регулятивного капіталу, а також нормативу довгострокової ліквідності NSFR. Після обговорення з банками нові регулятивні вимоги будуть впроваджені, причому сектор отримає необхідний перехідний період для адаптації.

Національним банком України розроблено та прийнято Стратегію макропруденційної політики. Макропруденційна політика – це політика, спрямована на упередження накопичення та реалізації системних ризиків у фінансовому секторі, а також підвищення його стійкості. Кінцева мета макропруденційної політики полягає у забезпеченні фінансової стабільності, тобто стану, за якого фінансова система здатна належно виконувати свої основні функції, такі як фінансове

посередництво та здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам. Ключовий аргумент на користь необхідності розбудови макропруденційної політики такий: система не є простою сумою окремих складових. Сектор має регулюватись не лише на рівні окремих установ, але й як система. Макропруденційна політика не може повністю усунути системні ризики, але може не допустити їх надмірного накопичення та знизити ймовірність їх реалізації.

Згідно з дослідженнями, проведеними Національним банком України, сьогодні в Україні існує низка системних ризиків банківського сектору, що будуть відслідковуватися. За необхідності НБУ вдаватиметься до вжиття заходів макропруденційного реагування. До основних таких ризиків можна віднести короткий термін фондуювання банків, значний рівень доларизації банківського сектору, високу частку державного капіталу в банківському секторі, стрімке зростання споживчого кредитування, перетікання активів

Таблиця 2

Основні індикатори фінансової стійкості банківської системи за 2013–2018 роки

№	Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	Співвідношення регулятивного капіталу та зважених за ризиком активів (H2)	18,26	15,60	12,31	12,69	16,10	16,18
2	Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня та зважених за ризиком активів	13,89	11,21	8,30	8,96	12,12	10,52
3	Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів та капіталу	30,65	61,07	129,02	89,37	70,18	60,20
4	Співвідношення недіючих кредитів та сукупних валових кредитів	12,89	18,98	28,03	30,47	54,54	52,85
5	Норма прибутку на активи	0,26	-4,24	-5,54	-12,47	-1,76	1,60
6	Норма прибутку на капітал	1,72	-31,95	-65,51	-122,17	-15,34	14,61
7	Співвідношення процентної маржі та валового доходу	58,56	48,46	39,00	45,94	50,20	52,02
8	Співвідношення непроцентних витрат і валового доходу	65,95	59,85	54,40	60,91	76,14	61,92
9	Співвідношення ліквідних активів та сукупних активів	20,63	26,40	33,00	48,53	53,94	51,14
10	Співвідношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань (H6)	89,11	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52
11	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті та капіталу	6,94	31,69	136,03	118,88	89,61	134,77

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерела [18]

Таблиця 3

Макропруденційні інструменти, що застосовуються регуляторами країн світу

№	Проблема	Інструменти
1	Макроекономічний ризик та ризик «фінансових пухирів»	1) Резервні вимоги; 2) ліміти за обсягом кредитування; 3) податки на споживче кредитування (податок на основну суму боргу).
2	Кредитний ризик та ринковий ризик	1) Нормативи співвідношення обсягу кредиту та вартості заборги (loan-to-value ratio, LTV ratio); 2) нормативи співвідношення суми заборгованості та доходу (debt-to-income ratio, DTI ratio); 3) створення контрциклічних/динамічних резервів (countercyclical/dynamic provisioning), формування резервів на можливі втрати за позиками; 4) обмеження на «короткі продажі»; 5) обмеження на операції із CDS.
3	Валютний ризик та ризик потоків капіталу	1) Податки на операції з капіталом; 2) обмеження на відкриті валютні позиції банків; 3) обмеження на вкладення в активи з номіналом в іноземній валюті; 4) обмеження на запозичення в іноземній валюті; 5) спеціальні вимоги щодо ліцензування; 6) адміністративні заходи.
4	Заходи щодо реалізації Базельських реформ: 1) дослідження Інституту фінансової стабільності під егідою БМР; 2) дослідження Базельського комітету з банківського нагляду та Європейського банківського управління.	

Джерело: [19, с. 420]

та операцій до небанківського фінансового сектору, високу концентрацію кредитних ризиків та непрацюючих кредитів.

Характеристика основних макропруденційних інструментів, які використовує НБУ, представлена в табл. 4.

Під час використання макропруденційних інструментів слід враховувати фази економічних циклів у країні. Щодо цього заслуговує на увагу дослідження, проведене Л.В. Жердецькою (табл. 5).

Як видно з табл. 5, інструменти, що пов'язані з кредитуванням ("credit-related"), не сут-

тєво відрізняються впродовж фази зростання та кредитного кранчу. Ці інструменти створюють прямі кредитні обмеження, які дають змогу більш прямим чином (порівняно з капітальними інструментами) контролювати кредитну активність та виконують роль попереджувальних буферів скоріше з боку позичальників, ніж банків. Обмеження, що встановлюються за певними показниками, мають за мету зниження ризику кредитного портфеля банків та збереження банківського капіталу в кризовий період. До таких показників передусім відносять співвідношення розміру позички та застави

Таблиця 4

Макропруденційні інструменти в Україні

Інструменти	Характеристика
<i>Інструменти капіталу</i>	
Буфер консервації капіталу ("capital conservation buffer")	Формується в нестресовий період для покриття збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому. Активація передбачена у 2020 році, буфер буде становити 0,625% з поетапним збільшенням до 2,5% до початку 2023 року.
Контрциклічний буфер ("countercyclical capital buffer")	Активується в період кредитної експансії, знижується або деактивується в періоди економічного спаду. Знижує проциклічність фінансової системи. Залежно від фази економічного циклу може коливатись від 0% до 2,5%.
Буфер системної важливості ("buffer for systemically important banks")	Посилює стійкість системно важливих установ. Установлюється залежно від категорії системної важливості банку від 1% до 2%.
Буфер системного ризику ("systemic risk buffer")	Зниження вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків. Цей буфер сьогодні не передбачений нормами НБУ.
Коефіцієнт левериджу ("leverage ratio")	Мінімальне відношення капіталу першого рівня до всіх активів (балансових та позабалансових), не зважених на ризик. Планується запровадження в майбутньому, мінімальний рівень не визначено.
Додаткові ваги ризику для окремих типів кредитів	Збільшення обсягу капіталу на покриття можливих збитків за окремими типами кредитів. Потенційно може застосовуватися до валютних кредитів у майбутньому.
<i>Інструменти ліквідності</i>	
Коефіцієнт покриття ліквідністю ("liquidity coverage ratio, LCR")	Визначає те, скільки високоякісних ліквідних активів має утримувати банк, щоби покрити чисті відтоки коштів протягом 30 днів у кризовий період. Запроваджено у грудні 2018 року.
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування ("net stable funding ratio, NSFR")	Визначає мінімальну частку стабільного (довгострокового) фондування залежно від ліквідності та залишкової строковості активів. Спонукає банки переорієнтовуватись на довгострокові джерела фінансування. Запровадження планується у 2020 році.
<i>Інші інструменти</i>	
Граничне співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення ("loan-to-value ratio, LTV")	Обмежує максимальний розмір кредиту домогосподарствам залежно від вартості забезпечення. Найчастіше застосовується до іпотечних кредитів, запобігає виникненню «бульбашок» на ринку нерухомості. Використання як жорсткого обмеження найближчими роками малоймовірно, проте можливим є оприлюднення рекомендацій банкам.
Граничне співвідношення суми обслуговування боргу та доходу позичальника ("debt-service-to-income ratio, DSTI") або загальної суми кредиту та доходу ("debt-to-income ratio, DTI")	Обмежують максимальну суму кредиту, який може отримати домогосподарство, залежно від рівня його доходів. Запобігають надмірному зростанню кредитування та заборгованості домогосподарств. Використання як жорсткого обмеження найближчими роками малоймовірно, проте можливим є оприлюднення рекомендацій банкам.
Підвищені вимоги до розкриття інформації	Інструмент збільшує поінформованість громадськості про діяльність фінансових установ, підвищуючи стійкість фінансової системи.

Джерело: [20]

Таблиця 5

Матриця використання інструментів макропруденційної політики

Фази	Рівні/суб'єкти				
	Боржники, інструменти, види діяльності	Баланси фінансових установ	Вимоги до капіталу та резервування	Податки та збори	Інше
Фаза зростання / експансії	Обмеження на кредитні показники (DTI, LTI, LTV), маржу, кредитування окремих секторів, кредитне зростання.	Обмеження стосовно дисбалансів та резервних вимог.	Контрциклічні вимоги до капіталу, обмеження левериджу, динамічний підхід до резервування.	Податки та збори стосовно окремих активів та зобов'язань.	Зміни правил обліку за ринковими цінами; зміни в регулюванні та в ринковій дисципліні.
Стримуюча фаза (продаж активів, кредитний кранч)	Регулювання резервів за позичками, маржі та різниці між вартістю застави й позичкою.	Обмеження стосовно ліквідності (рівень чистого стабільного фондування, рівень ліквідного покриття).		Податки та збори, зокрема на неключові ("non-core") зобов'язання.	
Фаза поширення/ фінансового зараження	Обмеження, що змінюються та стосуються окремих напрямів банківської діяльності (наприклад, правило Волкера).	Обмеження залежно від фінансових інститутів стосовно відкритих позицій.	Додаткові вимоги до капіталу, пов'язані із системним ризиком.	Податки та збори залежно від розміру та ринкових зв'язків установи.	Інституціональна інфраструктура (ССР), рішення («план виживання»), вимоги до розкриття інформації.

Джерело: [21, с. 243; 22]

("Loan-to-value ratios, LTV") та співвідношення боргового навантаження та доходів ("Loan-to-income ratios, LTI" чи "debt-to-income ratio, DTI") [21, с. 243].

У період фінансового зараження можна вжити заходів, що обмежують певні види діяльності фінансових посередників. Прикладом такого інструмента макропруденційної політики може слугувати правило Волкера, відповідно до якого розмежовуються інвестиційний банкінг, споживче кредитування та вкладання коштів у хедж-фонди [23, с. 10].

Висновки. Фінансова стабільність – це індикатор довіри як до окремого банку, так і до системи загалом з боку інвесторів, вкладників, партнерів та кредиторів. Нестабільна банківська система не може ефективно функціонувати, задовольняти потреби клієнтів та держави. В умовах кризи саме фінансова стабільність банків зазнала найбільшого удару.

Необхідність забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності в Україні актуалізує завдання посилення пруденційної складової регулювання банківської системи, тобто

йдеться про забезпечення фінансової стабільності шляхом подолання дисбалансів на мікрорівнях. Характерною рисою макропруденційного підходу виступає запобігання системних ризиків та протидія їм, забезпечення раціонального розміщення та ефективного використання фінансових ресурсів. Поставлені цілі досягаються шляхом вжиття пруденційних заходів за такими напрямками, як нарощування довгострокових інвестицій у реальний сектор та фінансування модернізаційних процесів; розвиток інфраструктури та підвищення стійкості вітчизняної банківської системи; реформування інституційних засад фінансового регулювання; підвищення фінансової стійкості окремих банків; посилення антициклічного характеру регулювання.

З боку Національного банку України вітчизняна банківська система потребує постійного моніторингу, аналізування та оцінювання взаємного впливу мікро- та макрочинників на діяльність банків, оскільки дуже чутлива до коливань у світовій економіці та негативних дестабілізуючих внутрішніх чинників.

Таким чином, проаналізувавши структуру фінансової стабільності банківської системи, доходимо висновку, що феномен фінансової стабільності сьогодні має комплексний та багатогранний характер. Ця економічна категорія все ще не є вивченою та зрозумілою в усіх

аспектах як науковцям, так і практичним фахівцям. Без стабільності фінансових ринків та інститутів, а також без фінансової стабільності реального сектору економіки не можна говорити про досягнення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коваленко В.В., Гаркуша Ю.О. Теоретичні та методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківської системи. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 9. С. 35–45.
2. Schinasi G. Defining Financial Stability. *IMF Working Paper*. 2004. WP/04/187. 19 p.
3. Хуторна М.Е. Принципи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ. *Фінансовий простір*. 2017. № 3 (27). С. 55–59.
4. Євтух Л.Б., Швед І.М. Світовий досвід забезпечення стабільності банківської системи. *Вісник Університету банківської справи*. 2016. № 1–2 (25–26). С. 18–23.
5. Central banks and financial stability. Second ECB Central Banking Conference “The transformation of the European financial system”. Frankfurt am Main. 2002. October. 24–25. URL: http://www.ecb.int/events/conferences/html/press_padoa-schioppa.en.html. (дата звернення: 26.02.2019).
6. Report on Consolidation in the Financial Sector. Group of Ten. 2001. January. URL: <http://www.imf.org/external/np/g10/2001/01/Eng/pdf/file3.pdf> (дата звернення: 27.02.2019).
7. Довгань Ж.М. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи. *Вісник Національний банк України*. 2009. № 4. С. 20–26.
8. Алексеєнко Л.М. Ринок фінансового капіталу: становлення, проблеми, перспективи розвитку. Київ : Максимум ; Тернопіль : Економічна думка. 2004. 424 с.
9. Барановський О.І. Стійкість банківської системи. *Фінанси України*. 2007. № 9. С. 75–81.
10. Реверчук С.К. Банківська система : підручник. Київ : Ліра-К. 2014. 400 с.
11. Погореленко Н.П., Сидоренко О.М. Моніторинг фінансової стабільності банківського сектору. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2011. № 1 (10). Ч. 2. С. 61–68.
12. Зверяков М.І., Коваленко В.В. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи. *Фінанси України*. 2012. № 4. С. 3–12.
13. Бондаренко Л.А., Тарасенко М.В. Дослідження понять «стабільність банківської системи» та «стабільність банку». URL: http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2014/Economics/1_165419.doc.htm (дата звернення: 26.01.2019).
14. Зверук Л.А. Антикризові заходи в забезпеченні стійкості та стабільності банківського сектору економіки. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/download/3157/3117> (дата звернення: 26.02.2019).
15. Шпак Н.О., Романишин М.І. Стратегія забезпечення економічної стабільності підприємства та принципи її формування. *Економіка та держава*. 2010. № 10. С. 48–51.
16. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 228 с.
17. Показники фінансової звітності банків України / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=3 (дата звернення: 01.03.2019).
18. Статистика індикаторів фінансової стійкості / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575 (дата звернення: 01.03.2019).
19. Зверяков М.І., Коваленко В.В., Сергєєва О.С. Управління фінансовою стійкістю банків : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 520 с.
20. Стратегія макропруденційної політики / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=82784959> (дата звернення: 01.03.2019).
21. Жердецька Л.В. Макропруденційна політика: вітчизняний досвід та українська практика. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. Вип. 1 (60). С. 239–246.
22. Stijn C., Ghosh S., Mihet R. Macro-Prudential Policies to Mitigate Financial System Vulnerabilities. *Journal of International Money and Finance*. 2014. № 39: 153–185. 36 p.
23. Weistroffer C. Macroprudential supervision. In search of an appropriate response to systemic risk. *Current Issues Global Financial Markets*. 2012. May 24. 47 p.